

«حلقات»

درس 26

استاد: حجت‌الاسلام و المسلمین علم‌الهدی
آموزشیار: آقای عطایی

در درس‌های گذشته یکی از ادله عقلی که بر حجیت خبر ثقه اقامه شده تبیین گردید . اشکالاتی به این دلیل عقلی وارد شده بود که بحث از اشکال نقضی آن گذشت . اشکال حلی این دلیل نیز در دو موضع اخبار ثقه نافی تکلیف و نیز اخبار ثقه مثبت تکلیف بیان گردید.

شهید صدر(ره) در این درس درصدد است تا اشکال حلی این دلیل عقلی را در ناحیه اخبار مثبت تکلیف برطرف کرده و حجیت این دسته از اخبار را به اثبات برساند.

فان التخصيص و التقييد معناه رفع اليد عن عموم العام، أو إطلاق المطلق في دليل قطعي الصدور، و معلوم الحجية.

و من الواضح انه لا يجوز رفع اليد عما هو معلوم الحجية الا بحجية أخرى تخصيصاً، أو تقييداً، فما لم تثبت حجية خبر الثقة لا يمكن التخصيص بها، أو التقييد، فإذا ورد مطلق قطعي الصدور يدل على الترخيص في اللحوم مثلاً: و ورد خبر ثقة على حرمة لحم الأرنب لم يكن بالإمكان الالتزام بتقييد ذلك المطلق بهذا الخبر ما لم تثبت حجيته بدليل شرعى . اللهم الا ان يقال ان مجموعة العمومات، و المطلقات الترخيصية في الأدلة القطعية الصدور يعلم إجمالاً بطرق التخصيص و التقييد عليها، فإذا لم تثبت حجية خبر الثقة بدليل خاص فسوف لن نستطيع ان نعين مواطن التخصيص و التقييد، و هذا يجعلنا لا نعمل بها جميعاً تنفيذاً لقانون تنجيز العلم الإجمالي . و بهذا ننتهى إلى طرح إطلاق ما دل على حلية اللحوم في المثال، و التقييد احتياطاً بما دل على حرمة لحم الأرنب مثلاً. و هذه نتيجة مشابهة للنتيجة التى ينتهى إليها عن طريق التخصيص و التقييد.

خلاصه اشکال حلّی که در درس گذشته بر دلیل عقلی حجیت اخبار ثقه وارد شده بود این است که از آنجا که بین منجزیت علم اجمالی در اخبار ثقات و حجّیت مطلوب برای این اخبار، تفاوت وجود دارد؛ در دو موضع قاعده تنجیز علم اجمالی، نخواهد توانست برای اخبار ثقات، وجوب امتثال محقق کند.

۱. در همه اخباری که به نوعی نافی تکلیف می باشند؛ زیرا این دسته از اخبار ثقات باید معذّر باشند تا حجّت محسوب شوند؛ در حالی که قاعده منجزیت علم اجمالی نمی تواند معذریّت ایجاد کند.

۲. در آن دسته از اخبار مثبت تکلیف که با عمومات و مطلقات قطعی الصدور و نافی تکلیف، تعارض دارند؛ قاعده منجزیت علم اجمالی نمی تواند تنجیز ایجاد کند؛ چرا که دلیل این قاعده احتیاط است، در حالی که قاعده احتیاط در مقام تعارض بین ادله مثبت تکلیف با ادله قطعی الصدوری که نافی تکلیف هستند مقتضی تنجیز نیست؛ زیرا تعارض این دو دلیل در واقع تعارض بین مشکوک الحجیه با معلوم الحجیه است و با عدم تنجیز این دسته از اخبار مثبت تکلیف، در واقع به عدم امکان تخصیص یا تقیید عمومات قطعی الصدور با آنها حکم کرده ایم.

نتیجه اینکه: اگر بخواهیم به قاعده منجزیت علم اجمالی در اخبار ثقات اکتفا کنیم، همه اخبار نافی تکلیف و نیز بخش بسیاری از اخبار مثبت تکلیف، دیگر قابل تمسک نخواهند بود و به این ترتیب حجّیت مطلوب برای خبر ثقه، اثبات نخواهد شد.

Sco1: 9: 38

پاسخ شهید صدر به بخشی از اشکال حلّی

شهید صدر(ره) به اشکال حلّی قاعده تنجیز علم اجمالی در ناحیه اخبار مثبت تکلیف پاسخ می دهد. پاسخ ایشان را ابتدا به صورت اجمالی و سپس به تفصیل بیان می کنیم.

پاسخ اجمالی:

اگرچه با استناد به قانون تنجیز علم اجمالی حجیت اخبار نافی تکلیف را نمی‌توان اثبات کرد؛ اما همچنان می‌توان با استناد به این قانون، آن دسته از اخبار مثبت تکلیف را که با عمومات قطعی الصدور و نافی تکلیف، تعارض کرده‌اند قابل تمسک دانست؛ چرا که اساساً عمومات مذکور فاقد حجیت می‌باشند.

پاسخ تفصیلی:

۱. ما اجمالاً می‌دانیم عمومات و مطلقات قطعی الصدوری که به نحو عام، نفی تکلیف می‌کنند در حوزه شریعت مخصّص‌ها و مقیدهای فراوانی دارند که در عصر معصومین (ع) و به واسطه اخبار صادره از آنان به اطلاع دیگران رسیده است.

۲. از آنجا که طبق فرض، خبر ثقه حجّت نیست؛ (چرا که هنوز می‌خواهیم حجّت خبر ثقه را با دلیل اثبات کنیم) بلکه حجّت آن مطلوب بحث حاضر است، بنابراین نمی‌توانیم به طور مشخص موارد تخصیص و تقیید را معین کنیم؛ زیرا تنها راهی که می‌توانستیم بسیاری از موارد آن را مَعین کنیم رجوع به اخبار ثقات بود. پس علم اجمالی ما با وجود این مخصّص‌ها و مقیدها تبدیل به علم تفصیلی نشده و کماکان به حال خود باقی است.

۳. با وجود علم اجمالی به وجود موارد فراوانی از تخصیص و تقیید (که گفته شد نمی‌توان آنها را در بین ادله مشخص کرد) مدلول عمومات و مطلقات قطعی الصدور و نافی تکلیف، حجّت نداشته و نمی‌تواند معیار عمل قرار گیرد.

۴. سقوط حجّت عمومات و مطلقات مذکور باعث می‌شود، دیگر مانعی بر سر راه تنجیز اخبار مثبت تکلیف به سبب علم اجمالی حاصل از آنها وجود نداشته باشد؛ لذا احتیاط همچنان اقتضای وجوب عمل به همه اطراف علم اجمالی مذکور را خواهد داشت.

Sco2: 18:27

اخبار مثبت تکلیفی که با اطلاق یا عموم ادله قطعی الصدور تعارض داشته باشند حجت خواهند بود.

مثال: فرض کنید دلیل مطلق قطعی الصدوری، بر حکم ترخیصی همه گوشت ها دلالت داشته باشد و از طرفی خبر ثقه‌ای مبنی بر حرمت گوشت خرگوش وارد شده باشد؛

⇐ در اینجا بر اساس پاسخ مطرح شده از اشکال حلی، دلیل قطعی الصدور را رها کرده و از سر احتیاط، مقید به حکم حرمت گوشت خرگوش می‌شویم.

با توجه به پاسخ شهید صدر(ره) قاعده منجزی علم اجمالی فقط در حیطة اخبار ثقه‌ای که نافی تکلیف هستند نمی‌توانند حجّیتی را اثبات کنند.

نکته: در بحث معارضه اخبار ثقات مثبت تکلیف، با عمومات قطعی الصدور و نافی تکلیف، در مقام عمل تفاوتی بین پذیرش حجّیت خبر ثقه (بر اساس ادله دیگری غیر از قاعده تنجیز علم اجمالی) و بین عدم پذیرش حجّیت آنها (بر اساس ادله دیگر) و اثبات حجّیت بر اساس قاعده منجزیت علم اجمالی وجود ندارد؛ یعنی نتیجه این دو نظر در عمل مشابه هم خواهد بود؛ مثلاً در مثالی که ذکر شد طبق هر دو نظر، حکم به وجوب اجتناب از گوشت خرگوش خواهد شد، تنها تفاوت در این است که حکم به دست آمده بر اساس نظر اول، حکم واقعی و حکم به دست آمده بر اساس منجزیت علم اجمالی، حکم احتیاطی و ظاهری خواهد بود.

Sco3: 25: 42

(۱) شهید صدر(ره) به اشکال حلّی قاعده تنجیز علم اجمالی در ناحیه اخبار مثبت تکلیف پاسخ می دهد و این اشکال را دفع می کند.

(۲) ما علم اجمالی داریم که ادله قطعی الصدوری که به نحو عام نفی تکلیف می کنند مخصّص ها و مقیّدهای فراوانی دارند.

(۳) از آنجا که طبق فرض، هنوز حجّیت خبر ثقه اثبات نشده است، نمی توانیم به طور مشخص موارد تخصیص و تقیید را معین کنیم.

(۴) با وجود علم اجمالی به وجود مخصّص ها و مقیّدهای فراوان از یک سو، و نا مشخص بودن آنها در بین ادله از سوی دیگر، مدلول عمومات و مطلقات قطعی الصدوری که نافی تکلیف هستند حجّت نخواهد بود.

(۵) سقوط مدلول عمومات و مطلقات قطعی الصدور نافی تکلیف، موجب برداشته شدن مانع حجّیت اخبار مثبت تکلیف بوده و این اخبار حجّیت خواهند داشت.

(۶) تنها تفاوت حجّیت اخبار ثقه بر اساس ادله دیگر و حجّیت آنها بر اساس قاعده تنجیز علم اجمالی این است که حکم به دست آمده، در فرض اول حکم واقعی و در فرض دوم (بر مبنای کشف و نه حکومت) حکم ظاهری و از باب احتیاط خواهد بود.